

ОБҐРУНТУВАННЯ ЗАСАД ПОБУДОВИ КОНСЕНСУСНО-ОРІЄНТОВАНОЇ ВИБОРЧОЇ СИСТЕМИ

GROUNDS FOR THE CONSTRUCTION OF A CONSENSUALLY-ORIENTED ELECTORAL SYSTEM

Попков Д.О.,
*аспірант кафедри політології
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна*

Розглядається проблематика визначення засад побудови консенсусно-орієнтованої виборчої системи як інституційного засобу консолідуючого впливу на розколоте суспільство. Продовжуючи застосування в науковому дослідженні методу міждисциплінарної аналогії з інститутом представництва в праві, автором формулюються загальні критерії забезпечення за допомогою електоральних процедур легітимності представницьких органів влади, що формуються. Наведено аналіз складових елементів інклюзивності, обґрунтовані умови забезпечення репрезентативності легіслатур використанням механізмів плюралістичної логіки опрацювання волевиявлення виборців.

Ключові слова: виборча система, розколоте суспільство, легітимність, інклюзивність, плюральна логіка, між-сегмента взаємодія, пропорційність, полісегментна підтримка.

Рассматривается проблематика определения основ построения консенсусно-ориентированной избирательной системы как институционального средства консолидирующего влияния на расколотое общество. Продолжая применение в научном исследовании метода междисциплинарной аналогии с институтом представительства в праве, автором формулируются общие критерии обеспечения с помощью электоральных процедур легитимности формируемых представительных органов власти. Приведен анализ составляющих элементов инклюзивности, обоснованы условия обеспечения репрезентативности легислатур использованием механизмов плюралистической логики обработки волеизъявления избирателей.

Ключевые слова: избирательная система, расколотое общество, легитимность, инклюзивность, плюральная логика, межсегментное взаимодействие, пропорциональность, полисегментная поддержка.

The problems of determining the foundations of building a consensus-oriented electoral system as an institutional means of consolidating influence on a split society are considered. Continuing the use of the interdisciplinary analogy with the institute of representation in law in scientific research, the author formulates general criteria for ensuring the legitimacy of the representative bodies of power with the help of electoral procedures. The analysis of the constituent elements of inclusivity and reasonable conditions for ensuring the representativeness of the legislature using the mechanisms of pluralistic processing of voters' will are presented.

Key words: electoral system, split society, legitimacy, inclusiveness, plural logic, intersegment interaction, proportionality, polysegmental support.

Постановка проблеми. Дискусійність питань, пов'язаних з електоральною сферою, яка в концентрованому вигляді демонструє політичну боротьбу як індивідуальних і колективних акторів, так і ідей та концепцій, наразі не зачіпає досягнутого консенсусу учасників таких дискусій довкола розуміння значення «налаштувань» виборчої системи як інструменту, здатного прискорювати чи гальмувати розвиток політичної системи сучасної демократичної держави, або навіть взагалі привести до її краху та розпаду. Продовжуваний понад чотирьох років збройний конфлікт на Сході України істотно підвищує значення таких «налаштувань» та ціну їх неправильного визначення і запровадження для нашої Держави, яка поступово і неухильно занурюється в чергову виборчу кампанію.

Притаманне вітчизняним політтехнологічним реаліям прагнення зацікавлених акторів черговий раз ініціювати зміну дійсно далеких від ідеалу

«правил гри», маючи на меті забезпечення впровадження технічних або інституційних переваг, адекватних поточному балансу електоральних уподобань та наявним ресурсам впливу на них на свою користь, поживає науковий інтерес і незаангажованих фахівців. Більш того, існуюча гостра криза довіри до різних політико-владних інституцій, яка розповсюджується і на асоційованих із певними політичними силами політологів/політтехнологів, об'єктивно формує «соціальний запит» на зрозумілі критерії оцінювання прийнятності практичного запровадження електорально-інституційних новацій.

Зважаючи на викладене, ця стаття виступає логічним розвитком/продовженням дослідження [1] автора проблематики встановлення дійсних параметрів консенсусно-орієнтованої виборчої системи України, суспільство якої перебуває в стані розколу з тенденціями до подальшого погли-

блення кризи цілісності [2] в запропонованому нами визначенні терміну «суспільний розкол»¹.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тією мірою, якою визначена в цій статті проблематика пов'язана з такими «усталеними» об'єктами наукової розвідки політології та суміжних дисциплін, як «розколоте суспільство» та «електоральна система»², наукові праці, присвячені кожному із цих об'єктів, стосуються такої проблематики.

Серед загальновідомих вчених, сфера дослідницьких інтересів яких охоплює закономірності впливи електоральної системи на ландшафт та функціонування політичної арени, можна назвати ім'я Дж. Сарторі, П. Норріс, А. Лейпхарта, Д. Горовіца, Х. Лінца, М. Уоллерстайна та інших. Вагомий внесок у наукову розробку феномену суспільного розколу справедливо пов'язується з іменами авторів теорії суспільних розмежувань Ст. Роккан та С. Ліпсетом, із дискурсом довкола якої асоціюються такі фахівці, як А. Рьоммеле, А. Пшеворський, Р. Хербут, А. Кнутсен та Д.-Л. Сейле. У контексті виділеної спрямованості цієї статті на висвітлення консолідуючого чиннику для розколотих суспільств важливо відмітити і постановку проблеми консенсусу у працях Г. Алмонда, М. Амстутца, К.-О. Апеля, Д. Аптера, Р. Даля, А. Етціоні, В. Кульмана тощо. У вітчизняній науковій публіцистиці з розкриттям певних аспектів окресленої проблематики можна виділити дослідження таких представників сучасної генерації вчених, як У. Мовчан (інституційний дизайн виборчої системи), Ю. Біденко (проблематика консенсусу та толерантності), А. Авксентьев (закономірності та наслідки застосування електоральної формули), М. Афанасьєва (визначення законодавчих критеріїв проектування виборчої системи) тощо.

Надаючи належне висновкам та міркуванням згадуваних та багатьох інших дослідників, в обґрунтування наукової новизни в погляді на проблематику засад побудови консенсусно-орієнтованої виборчої системи для розколотого суспільства пропонуємо продовження використання методу аналогії для з'ясування сутності функціонування виборчої системи за допомогою інституту представництва в юриспруденції³. Відтак метою

даної публікації є обґрунтування у спосіб подальшого застосування міждисциплінарної аналогії «технічного завдання» засад побудови виборчої системи як інституціонального механізму консолідації розколотого суспільства, який би гарантував максимальну легітимність легіслатур.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вочевидь, за умов існування альтернативи на виборах у розколотому суспільстві забезпечення співпадіння між вибором у бюлетені та оголошеним переможцем є неможливим для всіх окремих виборців-довірителів і в разі суворого дотримання процедур підрахунку. Тим більше, якимось чином врахувати дійсну волю виборця, якщо він сам із певних причин, заповнюючи бюлетень, її ігнорує. Отже, абсолютна легітимність представницького органу є недосяжною, і можна казати лише про її певний відносний рівень?

На наш погляд, абсолютна легітимність є таким же ідеальним науковим конструктом, як і «сингулярність», «абсолютно упруге тіло» у фізиці або «атом» у філософії Демокріта. Можна казати лише про перманентний процес максимального наближення до неї, правильно зорієнтований вектор якого має забезпечувати виборча система.

В окресленій ситуації вважаємо, що проблема вказаного забезпечення належного вектору цього процесу наближення фактичної легітимності до ідеальної має своє вирішення лише в тому випадку, коли довірителем представницького мандату вважати не кожного окремого виборця, а їх сукупність, що визначається межами відповідного виборчого округу. Такий колективний суб'єкт має певну колективну/єдину волю, якій і повинен відповідати підсумок виборів. Потрібно відмітити, що відшукування єдиного колективного довірителя є вимогою більш суворої прийнятності застосовуваної аналогії, адже у праві відносини представництва передбачають єдність суб'єкту-довірителя та допускають множинність суб'єктів-представників. Розповсюдження цього підходу на вибори, в яких існує множинність воль індивідуальних довірителів-виборців, об'єктивно зумовлює залучення конструкції трансформації множини індивідуальностей у колективну єдність, наділену окремою правосуб'єктністю.

Утворення колективного суб'єкта з корпусу виборців відповідного округу, з єдністю волі якого має ототожнюватися/охоплюватися позиція кожного з виборців, з нашої точки зору, повністю відповідає фундаментальним засадам сучасної представницької демократії. Так, А. Магун у своїй статті приводить слухну думку американського дослідника Х. Піткіна: «Передбачається, що наші держави демократичні, і, отже, народ у них керує сам собою. Але оскільки народ – це не Бог (causa sui), а кінцевий суб'єкт, то керує він не безпосередньо (інакше не було б проблеми: народ сам

¹ На момент підготовки цієї статті поточний номер Вісника «Національного технічного університету України. «Київський політехнічний інститут.» «Політологія. Соціологія. Право» № 3 за 2018, в якому розміщено попередню статтю автора «Розколоте суспільство: пропозиції до операціоналізації терміну», ще не був опублікований.

² У даному дослідженні взаємозв'язок цих об'єктів дослідження визначається тим, що «розколоте суспільство» постає і зовнішньою умовою/обставиною функціонування/запровадження «виборчої системи», і, водночас, об'єктом цільового впливу з боку останньої, що розглядається як активний інструментальний елемент.

³ На момент підготовки цієї статті поточний номер фахового видання ДВНЗ «Ужгородський національний університет» «Регіональні студії» №14/2018, де розміщено статтю автора «З'ясування сутності функціонування виборчої системи через юридичну аналогію», ще не був опублікований.

захотів і сам зробив), а опосередковано: через посередництво репрезентації, яка, ґрунтуючись на системі фіктивних отожднення, «збирає» народ воедино в політичному тілі парламенту» [3, с. 82]. Звертаємо увагу на конструкцію «фіктивних отожднень», використану вченим.

Своєю чергою, фактори, які можуть змушувати виборця спотворювати власну волю не відповідним їй волевиявленням, за будь-яких обставин повинні мінімізуватися, а в контексті досліджуваного питання – не бути зумовленими особливістю побудови виборчої системи.

На перший погляд, може скластися враження, що залучення концепту колективного суб'єкта само по собі не змінює сутності артикуляції агрегованих суспільними сегментами⁴ інтересів, а відтак не знімає дихотомію «переможці-переможені» стосовно ставлення виборців до результатів голосування. Проте якщо визначати колективну волю певної кількості електорату не як механічну суму кожної індивідуальної волі (очікувано протилежну в розколотому суспільстві) виборця відносно свого персонального фаворита, а як результат узгодження/консенсусу таких індивідуальних волей, то все стає на свої місця.

Умови відповідності певного рішення колективній волі, а отже, і легітимності цього рішення для сприйняття спільнотою, від імені якої воно ухвалюється, на думку автора, є очевидно-логічними:

1) участь усіх членів колективу (звісно, враховуючи загально визнані вимоги щодо правосуб'єктності за віком та станом психічного здоров'я) у виробленні рішення;

2) об'єктивне охоплення і включення в підсумковий результат усіх індивідуальних точок зору – персональних волей виборців.

Перша з названих складових частин кореспондується як із сформульованими Р. Далем умовами існування поліархії у вигляді широкого залучення населення до політичного життя [4, с.21], так і з визначеними Хабермасом вимогами до демократичних процедур для продукування ними легітимних рішень [5, с. 413], та певною мірою узгоджується з уявленнями про демократію таких теоретиків партіципарної демократії (від англ. *participate* – брати участь), як Крофорд Макрерсон, Джозеф Цицмерман і Керол Пейтман [6, с. 16].

Таку характеристику виборчої системи ми вважаємо за можливе визначати як інклюзивність, що повинна включати в себе активний і пасивний аспекти – як сторони, що корелюються з відповідними розподілом суб'єктивного виборчого права. У цьому розумінні активна інклюзивність передбачає відсутність будь-яких фізичних та юридичних бар'єрів у можливості кожного дорослого

(правосуб'єктного) громадянина незалежно від його приналежності до примордіальних групових ідентичностей⁵ взяти участь у голосуванні, тоді як пасивну інклюзивність можна констатувати в разі відсутності можливості понад звичайні процедурні формальності для такого громадянина брати участь у виборах вже в якості кандидата.

Також доцільно виокремити і певний змішаний (активно-пасивний) аспект інклюзивності, який полягатиме в забезпеченні присутності серед переліку допущених (за умов дотримання загальних формальних процедур) до обрання кандидатів усіх висунутих у встановленому порядку незалежно від ступеню маргінальності проголошуваних ними ідей⁶. Звісно, що такий аспект фактично послідовно впливає із забезпечення власне активної і пасивної інклюзивності, але, на відміну від них, спрямований не на самостійний статус учасника виборчого процесу (виборця чи кандидата), а на конкурентність виборів – існування широкої (необхідної і достатньої) альтернативи для волевиявлення громадян, яке має бути врахованим під час з'ясування колективної волі територіальної спільноти, до якої ці громадяни належать. Наголошуємо на значущості цього змішаного типу інклюзивності для первинної легітимності результатів виборів, рівень якої свідчатиме про тенденцію поглиблення розколу чи консолідацію суспільства, оскільки політично (ідеологічно) мотивоване вилучення (недопущення) певного кандидата є не лише порушенням його особистих суб'єктивних політичних прав, але й певною мірою знецінює участь у виборах частини електорату, яка поділяє асоційовані з таким кандидатом ідеї. Очікуваними наслідками такого штучного звуження «асортименту» в бюлетені є абсентеїзм або голосування не за справжніми власними уподобаннями, що рівною мірою в застосованій аналогії між виборами та правовідносинами представництва в розумінні юриспруденції слід кваліфікувати як дефект волі/волевиявлення – підставу, яка піддає сумніву законність (легітимність) подальших результатів виборів.

Підкреслимо, що вказаний змішаний аспект інклюзивності не є визначеною А. Лейпхартом в межах концепції консоціації пропорційністю представленості сегментів у владній коаліції, адже розуміється нами не як кінцева мета комплектації складу органів влади, а саме як процедурна умова з'ясування узгодженого колективного волевиявлення спільноти виборців як єдиного суб'єкта (без сегментних розподілів).

Друга з названих умов легітимності колективного рішення – охоплення і включення до нього

⁵ Мається на увазі етнічна, мовна та релігійна/конфесійна належність.

⁶ Мається на увазі заборона будь-якої ідеологічної цензури по відношенню до кандидатів понад загально визнаних та охоплюваних кримінальною відповідальністю закликів до війни або міжнародної/релігійної ворожнечі, тероризму.

⁴ Структуровані за примордіальними ознаками ідентифікації складові елементи неоднорідного суспільства

всіх висловлених індивідуальних точок зору – власно, і є механізмом конвертації індивідуальних волею у єдиний консенсус, консолідуюча сила якого полягає в розумінні причетності кожного саме до результату, а не лише до участі. Присутність індивідуальної точки зору в консенсусному рішенні передбачає відмову від негативної (виключної) методики пошуку підсумку, коли протилежні позиції взаємознищуються.

На відміну від міркувань Ж.-Ж. Руссо з мажоритаристських позицій довкола неспівпадіння між волею всіх і загальною волею (остання констатувалась як залишок після відкидання взаємознищуваних позицій) [7, с. 219], наполягаємо, що сама по собі можливість висловлювання в конфліктному середовищі (яким є розколоте суспільство в розумінні цього дослідження) антагоністів за допомогою системи «за – проти» у кращому випадку тільки фіксує цей антагонізм (а, скоріше за все, поглиблює): кожне своє «за» є одночасно «проти» позиції опонента. Відтак кінцевий підсумок полягає в тому, що результат визначатиметься лише кількісною перевагою одного табору прибічників у цьому виборчому окрузі над іншим табором, не може вважатися консолідованою думкою всієї спільноти, а залишатиметься нелегітимним у сприйнятті меншості диктатом локально (в межах відповідного виборчого округу) домінуючого сегменту.

Таким чином, якщо виборча система потуратиме розгортанню логіки політичного підтвердження примардiальної ідентичнісної належності через голосування за «своїх», то така система не забезпечуватиме ані консолідації суспільства, ані з'ясування колективного волевиявлення певної спільноти як єдиного суб'єкта, що, своєю чергою, зумовлює недійсність за цим дефектом політичної угоди між електоратом і його представником (нелегітимність останнього як представника всієї спільноти, а не лише своїх прихильників). Як наслідок, сукупна первинна легітимність парламенту⁷, що складається з індивідуальної легітимності кожного з депутатів, також є сумнівною. У цьому контексті саме виборча система визначатиме справедливість для тієї чи іншої держави твердження про те, що «кожен народ заслуговує на своїх правителів», адже незалежно від ступеню явки на виборах механізм «знищення» протилежних точок зору під час визначення їх результатів знецінює волевиявлення таких дихотомічно-взаємовиключних позицій.

Філософським підґрунтям усіх сучасних виборчих систем із дихотомічним механізмом визначення підсумку неочікувано для апологетів

західних підходів до розуміння демократії автор вважає за можливим визначити марксизм. Дійсно, саме в його трактуванні діалектики історичного руху властивість «істинної дійсності» притаманна лише одній протилежності, тобто лише одна з них виражає необхідність об'єктивного розвитку. Тому «одна з крайнощів бере гору над іншою. Положення обох неоднаково» [8, с. 322]. Зрозуміло, така інтерпретація заздалегідь формує установку, що для успішного вирішення протиріччя необхідна перемога однієї сторони над іншою, перемога тієї, яка, на думку суб'єкта перетворюючої діяльності, є прогресивною і повинна взяти «вверх» над іншою, яка виступає гальмом розвитку, тобто є консервативною. І якщо врахувати сутність такої програмної засади функціонування виборчої системи, легко побачити її неприкритий потенціал тяжіння до нав'язування (в тому числі насильницького) бажаного лише для одного з протилежних «таборів» варіанту соціальної дійсності.

Дотримуємося думки, що виборча система здатна примусити відійти від відтворення в електоральній поведінці логіки негативної ідентифікації, не втручаючись при цьому у свободу самостійного визначення кожним індивідуальним виборцем найбільш прийняттого для нього кандидата, за умов звернення до парадигми незабарвленої революційною доцільністю діалектичної філософії.

Вочевидь, що включення кожної точки зору за умов їх різноманітності в підсумковий результат колективного волевиявлення спільноти можливо забезпечити лише шляхом відмови від голосування «проти» як такого, що виключає/знищує протилежну позицію. Разом із тим за наявності альтернатив надання індивідууму можливості обрати лише одну точку зору зумовлюється тотожність його висловленого «за» відносно найбільш прийняттого варіанту одночасному запереченню у формі виключення з очікуваного підсумку інших варіантів вибору, попри існування в них прихильників серед інших членів спільноти.

Ця теза автора цього дослідження повністю узгоджується із твердженням засновника символічної логіки англійцем Д. Булем, який заявляв, що заперечення не існує без твердження, і навпаки, а відтак у всякому твердженні міститься заперечення, і у всякому запереченні міститься твердження [9, с. 354].

Але виключення іншої точки зору є індивідуальним запереченням її права бути врахованою, що є не чим іншим, як відокремленням від себе носія відповідної думки за логікою негативної ідентифікації, а відтак – протиставленням та поглибленням міжсегментного розколу через те, що в більшості випадків у розглядуваній ситуації індивідуальний вибір детермінується груповою належністю. При

⁷ А зважаючи на роль парламенту в формуванні уряду, то і похідна за своєю сутністю легітимність вищого органу виконавчої влади в Україні ставиться під сумнів запрограмованими дефектами виборчої системи.

цьому, виключивши точку зору свого опонента та проігнорувавши в такий спосіб опосередкований цією точкою зору індивідуальний інтерес, виборець має розраховувати на симетричну взаємність: його інтереси за необхідністю будуть ігноруватися опонентом, який також поставлений перед вибором підтримки лише одного варіанту.

Логічний (саме з позиції логіки як науки) механізм такого дихотомічного/бінарного підходу, що полягає в «негативному розумінні заперечення» (категорія логіки, яка дуже вдало співвідноситься з політологічною «негативною ідентифікацією», вказуючи на їх принципову спорідненість), Горюнов влучно називає «авторитарною логікою» [10, с. 143]. Цим автором також визначається іманентна логіка як властивість будь-якого дискурсу – набір принципів, яким по факту підкорюються міркування в рамках цього дискурсу, що у світлі дипломного дослідження дозволяє констатувати і іманентну логіку функціонування виборчої системи. Обґрунтування сутнісної непридатності програмування визначення спільного волевиявлення виборців у розколотому суспільстві принципами бінарної/авторитарної логіки знаходимо в такого відомого мислителя сучасності, як А. Назаретян. У своїй праці «Цивілізаційні кризи в контексті Універсальної історії» дослідник щодо сучасних умов зростання когнітивної складності свідомості і одночасного виникнення потреби в принципово інших механізмах регулювання стосунків між людьми наголошує: «Авторитарні регулятори мають щонайменше два істотні пороки, які роблять їх дисфункційними у змінених умовах. Іманентно дихотомічний характер не дозволяє обійтися без образу ворога і неодмінно обмежує застосовність моральних норм. Настільки ж іманентно властива ним статичність виключає оперативне орієнтування в якісно збільшеному за «розмірністю» просторі можливостей і життєво важливих завдань» [11].

На протигагу такому деструктивному для соціальної цілісності буття механізму функціонування політичної системи, запрограмованої відтворювати/підтримувати розкол, основним принципом консенсусу (плюралістична логіка, за Горюновим) є визнання на умовах взаємності чужих інтересів як гарантія здійснення інтересів власних.

Вважаємо, що за умов притаманної суспільному розколу поляризації поглядів і уподобань питання запровадження такої взаємності не повинно ґрунтуватися лише на очікуваннях доброї волі всіх членів суспільства, адже сама по собі її наявність, як ознака гомогенної політичної культури, свідчить про відсутність (пом'якшення) міжсегментного протистояння. Відтак забезпечення такої взаємності повинно бути експліцитною іманентною властивістю виборчого механізму (принципом

його програмування). Перефразовуючи формулу Р. Даля відносно свободи вираження [12, с. 96], можна сказати, що вільна участь у напрацюванні консенсусного рішення означає не тільки те, що учасник має право бути почутим, але й те, що він зобов'язаний почути те, що висловлюють інші.

Таким чином, якщо перша умова відповідності рішення на певному виборчому окрузі колективній узгодженій волі членів відповідної спільноти охарактеризована нами в термінах інклюзивності, то другу складову частину за її сутністю можна визначити як загальну (універсальну) репрезентативність, маючи на увазі відтворення в колективній волі всіх наявних індивідуальних волей.

Така репрезентативність забезпечується не тільки автоматичним збереженням кожної індивідуальної точки зору (що є необхідним, але недостатнім для формулювання колективного рішення), але й необхідністю оцінювання ступеню прийнятності такого варіанту для себе всіма іншими учасниками виборів одночасно із просуванням власного бачення (в даному випадку – кандидата у представницький орган влади). Саме доданням як обов'язкового елементу процесу індивідуального волевиявлення процедури оцінювання інших варіантів вирішується одночасно дві проблеми: надання можливості вільно висловити власне уподобання як найбільш прийнятне; можливість долучитися до участі з іншої точки зору у спосіб, який впливає на ступінь її втілення в кінцевому результаті. Такий підхід узгоджується із запропонованим А. Магуном філософським розумінням репрезентації, що втілює в собі не тільки «суверенне володіння собою, не тільки метафізику суб'єкта і не тільки проєкцію і «встановлення» (Хайдеггер) всіх інших речей, але ще і опосередкування, делегування і позначення» [3, с. 83].

Крім того, «примушування» виборця до визначення ступеню підтримки кожного з кандидатів, на наш погляд, у повній мірі відповідає спінозівській формулі свободи як пізнаної необхідності, адже запроваджує необхідний рівень відповідальності кожного з виборців за збереження цілісності соціального буття. Наразі просто свобода вибору без відповідальності за його наслідки для цілей консолідації суспільства можна розглядати не лише як байдужість до власної та спільної долі, але й як нігілізм, що не узгоджується зі статусом громадянина.

Оскільки висловлювання власного уподобання щодо прийнятності певного кандидата («свого» для відповідного сегменту) та оцінка ступеню прийнятності всіх інших кандидатів у бюлетені (які асоціюються з іншими сегментами), тобто кількісні показники однієї системи продукування колективної волі впливають на кінцевий результат, остільки прийнятність цих показників для порів-

няння і подальшої обробки логічно обумовлює такі вимоги:

1) кількість наявних у кожного виборця можливостей висловлювання визначається кількістю кандидатів у бюлетені;

2) всі висловлювання-оцінки прийнятності мають опосередковуватися однорідними показниками (застосовуючи метафору, не можна порівнювати «важке» з «теплим», адже вони є категоріями різних множин), прийнятними для математичної калькуляції;

3) кожне висловлювання-оцінка має різну «вагу» як у відносному за ступенем індивідуальної прийнятності відповідного кандидату в межах одного бюлетеня, так і в абсолютному значенні задля порівняння і поєднання з результатів висловлювань в інших бюлетенях (можливість висловлювання більшої підтримки «своїх» та меншої підтримки «інших» власне як суть вибору).

Зауважимо, що саме сфера всіх менших підтримок інших кандидатів (ніж індивідуальний фаворит), яка відсутня в дихотомічній виборчій системі «за»-«проти», формує простір утворення консенсусу та постає джерелом первинної легітимності кожного обранця (а відтак – і укомплектованого ними представницького органу влади) розколотого суспільства. Такий спосіб розв'язання проблеми узгодження протилежностей відповідає універсальному за своєю сутністю методу вирішення протиріч у Гегеля – в його ідеї синтезу протилежностей в інтерпретації, викладеній Д. Жовтуном. Цим дослідником запропоновано бачення дійсного синтезу-боротьби, як такого, що «передбачає з'єднання принципу протиріччя і принципу віддзеркалення, включення віддзеркалення в структуру суперечливого процесу як його внутрішньо необхідного моменту, без якого здійснення протиріччя взагалі неможливе» [13, с. 9].

Необхідність оцінювання ступеню прийнятності кандидатів, що асоціюються з іншою сегментною належністю, сама по собі є формою міжсегментних комунікацій та примушує до інших, укріплюючих міжсегментні зв'язки взаємодій, що процедурно консолідує суспільство павутинням таких комунікацій. Тут слід підкреслити саме взаємодії (а не односторонні дії виборців із висловлення ступеню прийнятності по відношенню до інших кандидатів), адже зумовлена залежністю ймовірність обрання кандидату не лише від уподобань прихильників свого сегменту, але й від рівня підтримки виборців іншої ідентичності належності раціонально має породжувати зацікавленість в отриманні таким кандидатом якомога більшого рівня цієї підтримки.

Механізм забезпечення означеної зацікавленості має своїм філософським фундаментом розроблений у межах діалектики принцип віддзеркалення як обов'язкової складової частини взаємодії

протилежностей і остаточної причини змін у таких протилежностях. Дійсно, тією мірою, якою кандидат ототожнюється з належністю до одного з опонуючих сегментів, він є його протилежністю, тоді як ступінь врахування ним інтересів цього сегменту віддзеркалює останній та за необхідністю змінює первісний стан кандидата до набуття певної протилежності до свого сегменту. Круговорот циклів таких відображень-змін тяжіє до встановлення певної рівноваги, коли вони припиняться – вийдуть за межу протиріч через втрату їх антагоністичності стосовно предмету (в цьому випадку – політичної влади).

Отже, теоретично така зацікавленість за раціональними міркуваннями має породжувати пропорційно/компромісне включення до агрегованих цим кандидатом прагнень/інтересів свого сегменту певних інтересів сегменту іншого в обмін на відповідний рівень підтримки, або (принаймні) зниження ворожості до інших сегментів в артикуляції інтересів своєї ідентичності належності. При цьому чим більше кандидатів, які асоціюються з домінуючим сегментом суспільства, балотуються на певному виборчому окрузі, тим гостріше має розгортатися між ними конкуренція за більш високий рівень підтримки від виборців міноритарного (дискримінованого) сегменту.

Цей ефект тяжіння кандидату до отримання міжсегментної підтримки (раціональне примушення учасника перегонів до консолідуючої артикуляції саме спільних чи компромісних інтересів усіх виборців) забезпечується тим, що за будь-яких обставин виборець має висловитися відносно прийнятності кожного з кандидатів. Як наслідок, перед претендентами на посаду в легіслатуру відповідного рівня постає завдання віднайти баланс між просуванням інтересів сегменту своєї ідентичності та інтересами сегментів інших – розрахунок виключно на рівень підтримки мажоритарної частини виборців, до яких апелюватимуть і кандидати-конкуренти із цього ж сегменту, пов'язано з ризиком меншої ймовірності перемоги. Відзначимо, що в цьому простежується системний зв'язок різних елементів моделі виборчої системи, що конструюються. Дійсно, рівень конкуренції (кількість висунутих кандидатів) перебуває в залежності від пасивного і змішаного аспектів інклюзивності, розуміння яких сформульовані вище.

Наведені загальні вимоги дозволять у розколотому суспільстві за допомогою організації виборчої системи кожному виборцю взяти участь у формуванні помірного центру в особі конкретного кандидата, що через найбільш прийнятну для різних соціальних груп політичну орієнтацію здобуватиме міжсегментну легітимність. При цьому порційність представництва інтересів різних груп забезпечуватиметься кожним обраним

депутатом особисто під час прийняття будь-якого політичного рішення, а не перекладатиметься на вірогідність досягнення компромісної угоди між парламентарями, що матимуть лише (або переважно) моноsegmentну/ідентичну легітимність, та яка (вірогідність угоди) залежатиме від кількісної переваги відповідної «фракції». Пропорційність складу представницького органу з моноsegmentною легітимністю кожної окремої групи може не перетворитись у стійку пропорційність відтворення різних групових інтересів прийнятими політичними рішеннями через відсутність чи слабкість коаліційних домовленостей.

Слід зауважити, що ризик недосягнення або деградації таких коаліційних домовленостей існує як за умов істотної мажоритарної переваги у представницькому органі однієї групи депутатів із моноsegmentною легітимністю над іншою (іншими) такими ж групами з мотивів достатності кількості для утворення вирішальної для прийняття рішень більшості (відсутність примушувального мотиву ділити приналежну владу), так і у випадку певної співмірності розміру «фракцій» різних примордіальних ідентичностей, коли жодна з них не здатна без залучення інших самостійно забезпечити прийняття легіслатурою будь-якого рішення. Справді, в залежності від вигідності для відповідного сегменту поточного статус-кво, на зміну якого (незалежно від справедливості і необхідності такої зміни в інтересах загального суспільного буття) спрямоване політичне рішення, «фракція», що представляє такий сегмент, може вдатися до ветування ініціативи, можливість якого сформульована в концепції консолідації як обов'язкова складова частина, або, якщо право такого вето навіть інституційно не закріплено, у спосіб незабезпечення необхідного кворуму засідання чи його блокування. Відтак надійність і обґрунтованість сподівань на обов'язковість формування життєздатної коаліції «фракцій», членство в яких ґрунтується на моноsegmentній легітимності, виявляється доволі примарною, оскільки вимагає утворення досить «вужького коридору» прийнятної співвідношення кількісного складу кожного групового учасника коаліції.

Наведені міркування надають нам підстави стверджувати лише про потенційну пропорційність (збалансованість у контексті «склеювання» ліній суспільного розколу) політики влади, сформованої виборчою системою з дихотомічним принципом індивідуального волевиявлення, навіть за умов фактичної пропорційності структури органів влади. На противагу цьому сформульовані нами загальні вимоги до виборчої системи через надання поліsegmentної легітимності обранцю здатні зменшувати політичне значення його примордіальної належності, наділяючи статусом якщо не множинної належності, то принай-

мні множинної залежності. Остання дозволяє констатувати імпліцитну пропорційність урахування інтересів сегментів – «донорів» персональної легітимності під час прийняття політичних рішень за участю такого обранця.

При цьому властивість політичної системи адекватно втілювати в політичних рішеннях результати виборів, на думку В. Іноземцева, взагалі визначається ознакою демократії так само, як і встановлення принципу виборності як такого [14, с. 12].

На нашу думку, імпліцитна пропорційність політичних рішень у розколотому суспільстві значно привабливіша (за критерієм ефективності) за потенційну пропорційність таких рішень на фоні експліцитної пропорційності самої структури представницького органу влади.

Висновки та перспективи подальших наукових пошуків. Аналіз функціонування виборчої системи за допомогою методу міждисциплінарної аналогії дає підстави зробити такі висновки:

1. Легітимність рішення для сприйняття спільноту, від імені якого воно ухвалюється, передбачає дотримання умов інклюзивності (має активний, пасивний та змішаний аспекти) та універсальної репрезентативності.

2. Виборчі системи, запрограмовані бінарною логікою обробки волевиявлення протилежних/різних позицій, не відповідають означеним умовам легітимності рішення та є неприйнятними для функціонування в розколотому суспільстві.

3. Універсальна репрезентативність результатів виборів забезпечується «примушенням» виборця до визначення ступеню підтримки кожного з кандидатів за плюралістичною логікою збереження позицій за умов: відповідності кількості наявних у кожного виборця можливостей висловлювання кількості кандидатів у бюлетені; опосередкування всіма висловлюваннями-оцінками прийнятності однорідних показників, прийнятних до математичної калькуляції; кожне висловлювання-оцінка має різну «вагу» як у відносному за ступенем індивідуальної прийнятності відповідного кандидату в межах одного бюлетеня, так і в абсолютному значенні задля порівняння і поєднання з результатів висловлювань в інших бюлетенях.

4. Необхідність оцінювання ступеню прийнятності кандидатів, що асоціюються з іншою segmentною належністю, є формою міжsegmentних комунікацій та примушує до інших, таких що укріплюють міжsegmentні зв'язки, взаємодій, які утворюють підвалини поліsegmentної підтримки кандидатів.

Оскільки окреслені засади побудови виборчої системи переважно орієнтовані на забезпечення максимальної первинної легітимності представницьких органів влади, подальшої наукової розвідки потребує, насамперед, проблематика збереження широкої поліsegmentної залежності

обраних кандидатів упродовж усієї каденції – обґрунтування та запровадження механізму забезпечення актуальної/поточної легітимності як складової частини функціонування виборчої системи. Перспективним із практичної точки зору

видається також дослідження об'єктивних лімітів ефективності функціонування системи (максимальна допустима кількість кандидатів у бюлетені, механізм їх висування, обґрунтування розмірності виборчого органу тощо.)

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Попков Д.О. Засади функціонування виборчої системи як чинник консенсусу в розколотому суспільстві. Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна, серія «Питання політології». 2018. вип. 33. С. 74–80.
2. Попков Д.О. Від суспільного розколу до загроз цілісності держави. Актуальные научные исследования в современном мире: материалы XXXIV междунар. науч.конф. (г. Переяслав-Хмельницкий, 27.02.2018 г.). Переяслав-Хмельницкий, 2018. С. 108–117.
3. Магун А. Революция и кризис репрезентации. Философско-литературный журнал Логос. 2012. № 2(86). С. 81–94.
4. Даль Р.А. Полиархия: участие и оппозиция. М., 2010. 192 с.
5. Habermas J. (2006). «Political Communication in Media Society: Does Democracy Still Enjoy an Epistemic Dimension? The Impact of Normative Theory on Empirical Research». *Communication Theory*. № 16. P. 411–426.
6. Абгарян Р.Э. Демократия как политический режим, историко-теоретический анализ. Вестник Московского государственного лингвистического университета. Серия: Общественные науки. 2011. № 631. С. 9–22.
7. Ж.-Жак Руссо. Об общественном договоре. Трактаты / Пер. с фр. М.: «КАНОН-пресс», «Кучково поле», 1998. 416 с.
8. Расторгуев В.Н. Свобода мысли и возможность выбора: политическая и академическая демократия. Вестник Московского университета. Серия 12: Политические науки. 2005. № 1. С. 58–81.
9. Гетманова А. Д. Логика: учебник для студентов учебных вузов. М.: Омега-Л, 2007. 416 с.
10. Горюнов А.В. Другая логика. Актуальные вопросы современной науки. 2008. № 4-2. С. 135–146.
11. Назаретян А.П. Цивилизационные кризисы в контексте Универсальной истории. (Синергетика – психология – прогнозирование): 2-е изд. URL: <http://temnyjles.narod.ru/Nzrtn/Krizisy.htm>.
12. Даль Р. О демократии. М.: Аспект Пресс, 2000. 208 с.
13. Жовтун Д.Т. Методологический потенциал принципа противоречия в социальном познании. Социология власти. 2010. № 7. С. 6–17.
14. Теория и практика демократии: избр. тексты: пер. с англ. / под ред. В.Л. Иноземцева, Б.Г. Капустина. М., 2006. 496 с.